Morts registrats a Argentona durant la Guerra Civil*

MARGARIDA COLOMER I ROVIRA. *HISTORIADORA*

Introducció

A la V Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme es proposà la investigació sobre la conflictivitat bèl·lica en la nostra comarca. Com que enguany fa 75 anys de la Guerra Civil i la Revolució, pensem que seria bo que des del Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell es completés el treball sobre la Guerra Civil a Argentona amb l'estudi del cost humà d'aquest conflicte a la població.

L'avanç en aquest camp a Catalunya, ha estat molt important, però encara queda camí per fer. Manquen estudis centrats en sectors com els soldats morts als fronts de combat o bé als hospitals militars; els morts en camps de concentració i altres situacions derivades de la guerra. Aquest estudi sobre els morts de la guerra a Argentona vol ser una aportació a aquest banc de dades. També volem esperonar a altres estudiosos perquè facin la recerca d'altres poblacions de la comarca del Maresme, ja que és de les menys estudiades en aquest àmbit.

En la guerra, no només hi van morir persones de manera violenta o en el camp de batalla, sinó que també hi moriren per les males condicions de vida que portaren malalties pròpies de les circumstàncies: com la tuberculosi, la febre tifoidea, la pneumònia... En la postguerra, tot i que la majoria de morts ho foren a causa de la repressió (afusellats o a la presó), també hi hagueren morts per causes de malaltia. Les condicions de vida de les primeres dècades del franquisme foren de pura misèria, per a les classes populars.

Volem tractar aquestes morts de manera científica i imparcial, s'han de quantificar, fitxar, s'han d'aclarir casos i, després, divulgar-ho de manera que fets semblants no es tornin a produir mai més.

El cost humà de la guerra civil l'analitzem des de diferents àmbits: les morts violentes a la reraguarda, els morts per bombardeigs, els exiliats, els morts i els desapareguts al front. També s'estudien els morts per la repressió entre 1939-1944 perquè es considera que aquesta repressió està estretament lligada a l'acabament de la Guerra Civil. És una repressió executada directament des de la Dictadura militar franquista com a revenja dels vencedors cap als vençuts. En aquest cas, citarem els afusellats per ordre dels Tribunals Militars franquistes i algun altre que hem trobat inscrit al Jutjat de Pau d'Argentona. Ens agradaria que aquest últim apartat formés part d'un altre estudi més ampli, el de la repressió franquista a la població argentonina, però per ara aquest àmbit encara no està del tot investigat.

En primer lloc, hem comptabilitzat totes les morts i les hem classificades per gèneres perquè dóna una perspectiva del que va representar la guerra a la reraguarda, amb les seves restriccions i precarietat. En segon lloc, hem classificat i explicat els assassinats de manera indiscriminada, tant els que eren veïns d'Argentona com els que s'havien trobat a les proximitats del terme de la població. Hem recollit noms i cognoms i la màxima informació possible dels morts als diversos fronts de guerra. De bombardejos, a Argentona, n'hi va haver un i va ser en un descampat, als afores de la vila, molt a la vora de la riera de Cirés, aproximadament on avui hi tenim el poliesportiu. En aquest cas, sortosament, no hi va haver cap víctima estimable a causa del bombardeig. En canvi, tenim registrat un mort per accident de cotxe, a Barcelona, un noi de 15 anys, veí d'Argentona i refugiat.

Les fonts són les que estan ressenyades al final del treball. Volem deixar clar que les primàries poden ser no del tot fiables, ja que tant els morts com els desapareguts al front no són del tot verificables; alguns consten inscrits en el llibre de defuncions del jutjat però, altres, no hi són. El nostre criteri ha estat registrar els uns i els altres tot i donant la font primària en què estaven inscrits. La recerca és molt complexa. Hem contrastat tots els noms i informacions de les persones que hem pogut però, tot i això, amb alguns noms no ha estat possible de fer-ho. Demanem disculpes per si es trobés algun error, tant en la transcripció del nom i dels cognoms com per la causa de la mort o desaparició.

Per últim voldríem agrair l'atenció del personal del Jutjat de Pau d'Argentona; el suport i atenció de Gemma Bravo, l'arxivera de l'Arxiu Municipal; també a Maria Mayol de la biblioteca de la Caixa d'Estalvis Laietana d'Argentona i l'ajuda de Jordi Oliva del Centre d'Història Contemporània de Catalunya.

(*) **Ponència presentada a la V Trobada d'Entitats de recerca local i comarcal del Maresme.** 3 de desembre de 2011, Vilassar de Dalt. (Museu - Arxiu de Vilassar de Dalt, c/ Marquès de Barberà,9).
"El Maresme i la conflictivitat bèl·lica"

Morts enregistrats al Jutjat Municipal

Taula núm. 1 Juliol - Desembre de 1936

Núm. Volum	Mes	Dones	Homes	Total
17	Juliol	2	1	3
17	Agost	3	3	6
17	Setembre	2	5	7
17	Octubre	1	1	2
17	Novembre	1	1	2
17	Desembre	2	5	7
	Total	**11**	**16**	**27**

Taula núm. 2. Gener - Desembre 1937

Núm. Volum	Mes	Dones	Homes	Total
17	Gener	3	4	7
17	Febrer	4	2	6
17	Març	0	1	1
17	Abril	4	3	7
17	Maig	0	2	2
17	Juny	0	0	0
17	Juliol	2	0	2
17	Agost	0	1	1
17	Setembre	1	1	2
17	Octubre	1	1	2
17	Novembre	2	1	3
17	Desembre	1	6	7
	Total	**18**	**22**	**40**

Taula núm. 3. Gener - Desembre 1938

Núm. Volum	Mes	Dones	Homes	Total
17	Gener	6	6	12
17	Febrer	2	0	2
17/18	Març	5	4	9
18	Abril	0	0	0
18	Maig	5	3	8
18	Juny	2	2	4
18	Juliol	1	0	1
18	Agost	2	1	3
18	Setembre	1	0	1
18	Octubre	4	0	4
18	Novembre	4	4	8(*)
18	Desembre	2	5	7
	Total	**33**	**24**	**58**

(*) Observació: El novembre de 1938 hi ha dues persones mortes que estant inscrites a l'any 1939 però que consten mortes el 1938. També hem trobat unes defuncions de veïns d'Argentona a l'arxiu de les actes de defuncions de l'Arxiu Municipal que no constaven a l'Arxiu del Jutjat. S'ha de dir que, cap al final de l'any 1938 les funcions administratives en general són deficitàries.

Taula núm. 4. Gener 1939

Núm. Volum	Mes	Dones	Homes	Total
18	Gener	1	0	1

Comentaris a la taula núm. 1, any 1936

La majoria de morts entre el juliol i desembre són a causa de malalties i al domicili. Entre el 23 d'agost i el 22 de setembre trobem 8 persones amb mort violenta a les rodalies d'Argentona. La causa tipificada pel jutjat és d'hemorràgia interna, i són considerats desconeguts. A partir de 1939 la majoria foren identificats. **Un dels desconeguts serà de Badalona, Francesc Font i Sabater; dos de Barcelona: Enric Buxers i Bulló i Blas Llusà i Espinal i un d'Argentona, Lluís Llusà i Calafell.** En aquest apartat s'hi hauria d'incloure **Josep Suari i Mora** que consta com a desaparegut perquè no han pogut identificar el cadàver, però segons referència de la família és probable que fos assassinat fora del terme d'Argentona. Els altres quatre resten com a no identificats. També trobem altres morts, veïns d'Argentona, localitzats a altres poblacions com són **Gabriel Vázquez i Castells**, que morí a Montcada, i **Tomàs Tejeiro i del Rey**, el cadàver del qual es trobà al terme de la Roca del Vallès, tots dos de mort violenta.

Respecte a l'edat trobem que els més joves tenen 4 i 7 anys i el més gran en té 86. Les malalties més comunes seran miocarditis crònica, col·lapse cardíac i càncer. La diferència entre les morts femenines i masculines és de 5 persones, més homes que dones.

Comentaris a la taula núm. 2, any 1937

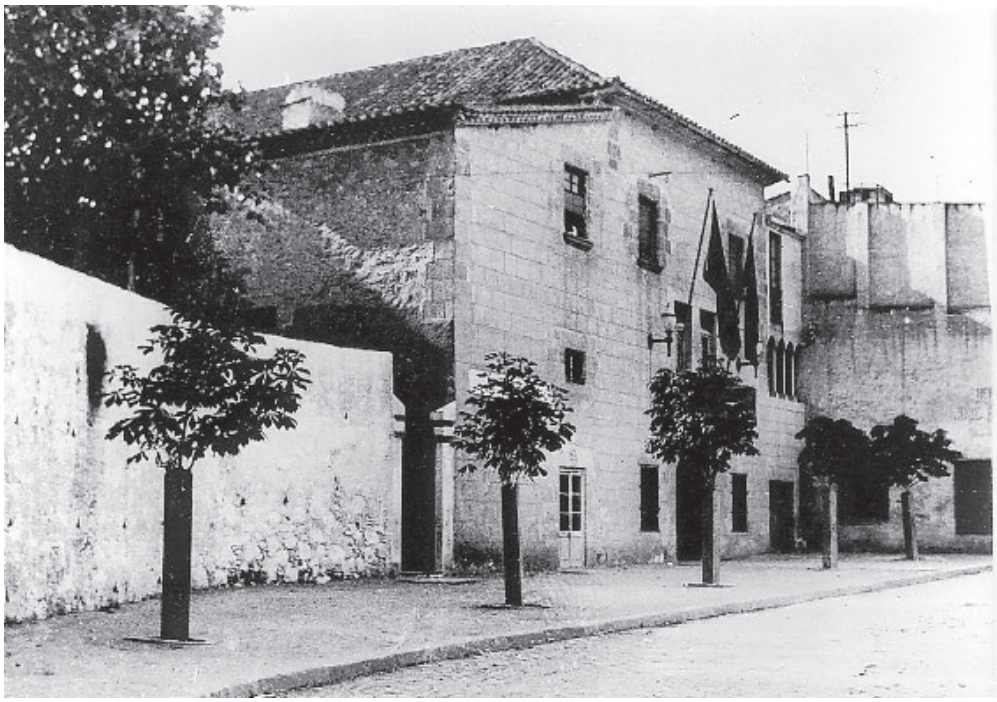
La majoria de morts són a causa de malalties i moren al seu domicili. El 19 de febrer troben a la carretera de Granollers un home mort de manera violenta, que serà identificat el juliol de 1939 com a **Montserrat Cullell**

i Coll de 70 anys veí de Llinars del Vallès. El mes de maig també hi ha un home mort de manera violenta a la carretera de Parpers, però no s'ha identificat per estar completament cremat. Entre els morts hi ha persones veïnes d'altres poblacions que s'han establert a Argentona i també refugiats.

Respecte l'edat, hi ha registrats diversos infants morts: un de 2 dies, un altre d'11 dies, un altre de 25 dies, un de 4 mesos, un de 19 mesos i un d'11 anys. El més gran és de 90 anys. Les causes més generals són asistòlia, grip, hemorràgia cerebral i comença aparèixer la tuberculosi. Els homes tornen a ser majoritaris, amb una diferència de 4 persones, respecte a les dones. Els mesos que es registren més morts foren el gener, febrer i abril; al juny no n'hi ha cap i, a l'agost, només n'hi ha un.

Comentaris a la taula núm. 3, any 1938

Totes les persones moren a causa de malalties i al seu domicili, encara que una d'elles està registrada com a veïna de Barcelona, però aquells dies té la seva residència a Argentona. Les morts infantils també seran importants: un infant de 7 mesos, un de 10 mesos, un de 9 anys i un altre de 10, el més gran en té 91. Les causes de la mort seran el grip, càncer, pneumònia, senilitat, embòlia cerebral i febre tifoidea. Com podem observar en aquesta taula hi ha més defuncions femenines que masculines, una diferència de 9 persones, una de les causes pot ser que la majoria d'homes eren al front i a la rereguarda hi dominava la població femenina. Els mesos en què hi ha més defuncions seran els de gener, març, maig, novembre i desembre, el mes d'abril no n'hi ha cap de registrada.

L'ajuntament als anys trenta del segle XX. Foto: Arxiu Municipal d'Argentona

Comentaris a la taula núm. 4, any 1939

El 1939 només podem comptabilitzar un mes ja que la guerra a Argentona es va acabar el 27 de gener d'aquest any. Per tant, només queda registrada una mort per malaltia al seu domicili i és d'una dona de 78 anys.

Consideracions generals

El cens de població d'Argentona al començament de la guerra civil és de 2.683 habitants. El 28-9-1939 segons el padró municipal, té 2.605 habitants. Per tant, a causa de la guerra civil hi ha una disminució de la població que viu i està registrada com a veïna. La disminució demogràfica és causada no tan pels morts de guerra sinó pels habitants que van haver d'exiliar-se a causa de la repressió.

Tot i això, hem de considerar que a Argentona durant la guerra civil, la població va augmentar perquè hi vénen famílies des de Mataró i Barcelona. Davant l'allau de bombardeigs a aquestes ciutats, consideren que la vila és menys vulnerable. Efectivament, així va ser, ja que només es registrà un bombardeig i sense víctimes.

Aquest aspecte no influeix en el recompte d'habitants del padró municipal, ja que la població forana no hi estava registrada perquè no eren residents definitius. També trobem que els refugiats tampoc no estaven inscrits en els cens perquè hi eren de pas. Tot i així, en el moment de la mort seran enterrats al cementiri d'Argentona. Més tard, a partir de 1939, alguns seran traslladats a la seva població habitual per demanda dels seus familiars.

A mida que va avançant la guerra el total de morts augmenta. Entre l'any 1937 i 1938, que són sencers, trobem que el 1937 hi ha un total de 40 morts i el 1938 arriben a 58. La causa pot ser la precarietat de les condicions de vida, però també l'augment de població forana. Podem observar que per regla general hi ha més morts masculines que femenines, però aquesta constant desapareix al 1938, perquè la majoria d'homes són al front i la població que

queda és majoritàriament femenina.

Durant aquests anys, no tenim registrats els morts al front de guerra, generalment seran inscrits als jutjats a partir de 1939 fins al 1955. Tot i això, podem dir que a la reraguarda estan registrats 127 morts, més 3 que estan identificats fora del terme d'Argentona, en total seran 130 defuncions.

En l'arxiu de correspondència de l'any 1939, caixa 88, en data 14 de desembre del mateix any, trobem escrita la relació de persones assassinades "por los rojos" en el terme d'Argentona. Tot i que ja han estat registrats de manera correcta pensem que seria bo donar més informació sobre la persecució del primer temps de guerra.

Francesc Font i Sabater, natural de Badalona, 34 anys, solter. Oficial de complement, trobat al Km. 9, a les 8h., en la carretera de Mataró - Granollers, el 23-8-1936. Els seus familiars viuen a Badalona, c./ Francesc Layret, 104. S'ignoren les circumstàncies de l'assassinat.

Enric Buxeres i Bultó, natural de Martorell, 70 anys, advocat, vivia a Barcelona, Passeig de Gràcia, 71. El cadàver fou trobat al Km. 7, a les 5h. en la carretera Argentona-Granollers, el dia 1-9-1936. Els seus familiars viuen a Barcelona al c./ Escorial, 211. S'ignora qui foren els assassins.

Montserrat Cullell i Coll, home, natural de Llinars del Vallès, 70 anys, vidu, fuster, vivia al c./ Major, 23. Cadàver trobat el 19 de febrer de 1937, el Km. 11 a les 2h. en la carretera de Mataró-Granollers. Els familiars viuen a Llinars al c./ Major i s'ignoren les circumstàncies del crim.

Blas Llusà i Espinalt, natural de Barcelona, 61 anys, casat, farmacèutic i veí de Barcelona, c./ Hospital. El cadàver fou trobat a la carretera de Mataró-Granollers al Km. 9, a les 3h. del dia 23-9-1936.

Veïns desapareguts

Lluís Llusà i Calafell, natural de Barcelona, 66 anys, casat, comerciant i veí d'Argentona, c./ Calvo Sotelo,12 (abans Conde Lavern). Trobat el cadàver a la carretera de Mataró-Granollers, concretament al pont de l'Espinal, el dia 4-9-1936. La seva esposa Assumpció Tino i Garcia, viu el carrer Calvo Sotelo, 10 i fou qui demanà la investigació.

Josep Suari i Mora, natural d'Argentona, 36 anys, casat, mestre d'obres, vivia al c./ Àngel Guimerà, 12. Fou descobert pels "rojos" al domicili de Badalona, on s'havia amagat, se'l van emportar i no se sap el lloc però es suposa que fou mort a Montcada.

Tomàs Tejeiro i del Rey, natural de València, 48 anys, casat, comerciant, vivia al c./ Monturiol, 11. Fou detingut fora del terme municipal i el seu cadàver fou trobat a la Roca del Vallès.

En aquesta relació hi trobem a faltar **Gabriel Vázquez i Castells**, guàrdia civil retirat, que fou assassinat a Montcada i consta com a veí d'Argentona. De tota manera, s'ha de dir que, segons l'historiador Xavier Mas, en el seu estudi sobre la Guerra Civil a Canet, explica que aquesta persona era guàrdia civil d'aquesta població i que estava casat amb una argentonina. Que el 1936 es va traslladar a Argentona perquè tenia por de la persecució de la gent del Comitè de Canet. Tot i així, el van anar a buscar a Argentona i fou assassinat a Parpers. Tenim dues versions, la primera és la que recull l'Ajuntament d'Argentona i la segona la d'en Xavier Mas.[1]

Voldríem afegir el nom de **Maria Lladó Massó**. Va estar empresonada per ordre del SIM, durant la guerra, pensem que podria ser el 1938. No sabem a quina presó va estar. El motiu fou que el seu marit, Joan Pannon Ribosa, no va voler anar al front de guerra i es va amagar. Els agents del SIM la van interrogar i empresonar. Va morir a una presó de Barcelona d'un tifus. No tenim més dades, les que exposem estan extretes de la Causa General de l'Arxiu Històric Nacional de Madrid. Aquesta mort no està registrada al jutjat d'Argentona, ni tampoc consta com a víctima de la guerra.

Aquesta relació de víctimes fou escrita per l'Ajuntament d'Argentona i complementada amb un llistat de tots els desperfectes d'immobles que foren cremats com l'església parroquial, casino de dretes, casa parroquial, convent de les religioses franciscanes i altres edificis de la població. També hi ha un llistat dels components del Comitè, de l'Ajuntament republicà, estan classificats en tres grups segons el grau de perillositat que podien tenir, com autors materials dels fets revolucionaris. Aquests llistats eren els que tots els ajuntaments d'Espanya havien d'enviar al Govern de Madrid per confeccionar la Causa General de la Revolució Marxista a Barcelona i província. Està datat el dia 13-12-1939. Aquest informe l'hem completat amb l'informe definitiu que hi ha a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid.

1. Mas Gibert, Xavier. *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar, 1936-1943.* Premi Iluro 2001. Caixa d'Estalvis Laietana de Mataró 2002. p. 103.

Argentonins morts o desapareguts al front de guerra

Núm. Volum	Data del Registre	Nom i cognoms	Edat	Lloc i data
19	8-2-1940	Manuel Vázquez Cabrales	19	Mort a St. Javier (Múrcia). Fou mort en passar del front republicà al franquista.
20	27-3-1941	Josep Ballbona Rodón	38	Desaparegut a la batalla de l'Ebre, setembre de 1938.
20	8-4-1941	Josep Bellatriu Ametller	35	Mort en acció de guerra a Ginestar (Tarragona).
20	11-4-1944	Antoni Blanc Gimeno	30	Mort en acció de guerra a la Seu d'Urgell el 26-12-1938.
20	15-5-1944	FrancescVentura Targarona	18	Mort en acció de guerra al front de l'Ebre, Gandesa, setembre de 1938.
21	6-12-1945	Josep Giralt Casanovas	32	Mort en acció de guerra a Vilalba (Tarragona) el 24-8-1938.
21	29-4-1946	Joan Carbonell Bassa	18	Mort de ferides de bombardeig a la Pobla de Massaluca el 12-8-1938. L'informe especifica que va morir quan volia passar del front republicà al franquista.
22	15-3-1949	Enric Illa Nogueras	24	Mort en acció de guerra al front del Terol, el 31-1-1938.
23	9-6-1954	Josep Agell Fontseca	26	Mort a l'Hospital Militar de Campanya núm. 1 a causa d'una encefalitis supurada el dia 2-11-1938.
23		Josep Artigas Gallemí	?	Mort a Orpesa del Mar (Castelló) d'una hemorràgia cerebral. No se sap la data.
Quinta del 36		Josep Coronas Font	?	Mort a l'Hospital Militar de Vitoria el 17-4-1939.
Quinta del 36 o 38		Rafael Grau Llibre	?	Desaparegut al front republicà. Segons la família és mort.
Quinta del 37		Josep Abril Salom	?	Mort el 15-11-1937, no especifica el lloc.
Quinta del 37		Agustí Rabassa Serra	?	Mort al front republicà. No s'especifica el lloc ni data.
Quinta del 37		Pere Abril Sala	?	Mort al front republicà el 15-11-1938. No s'especifica el lloc.
Quinta del 37		Josep Mustarós Cortils	?	Mort al front republicà, a la Clínica de Fraga de febre tifoidea, el 18-12-1937.

Núm. Volum	Data del Registre	Nom i cognoms	Edat	Lloc i data
Quinta del 37		Antoni Plandolit Vinardell	?	Mort des del front republicà a l'Hospital de Santoña el 21-4-1939.
Quinta del 37		Antoni Roig Inza	?	Mort en el front republicà el dia 12-10-1938 a Isona (Lleida).
Quinta del 38		Josep Oliveras Pou.	?	Mort al front republicà el 4-7-1938 a Villavieja (front de Llevant).
Quinta del 39		Joan Bellatriu Ripoll	?	Desaparegut al front republicà. Segons la família és mort. No consta ni data ni lloc.
Quinta del 39		Joan Pallarolas Serra	?	Desaparegut al front republicà, a Castelló de la Plana el dia 2-6-38.
Quinta del 39		Antoni Rigola Monclus	?	Desaparegut al front republicà, a Alcalà de Xivert (Castelló de la Plana) el 30-5-1938.
Quinta del 40		Josep Lladó Coll	?	Mort a Melilla a la fortificació núm. 5 de presoners el dia 28-8-1939 a causa d'una febre tifoidea que derivà a un col·lapse cardíac.
Quinta del 40		Àngel Oliveras Pou	?	Mort el 10-10-38. Mort no oficial i lloc desconegut
Caixa núm.86	18-10-1936	Miquel Artigas Pujolà	24-25	Mort al front de l'Ebre.
Caixa núm.86	24-3-1938	Joan Cabot Masisem	38	Mort al front del Terol.
Caixa núm.86	24-3-1938	Joan Casanovas Llagostera	?	Desaparegut. Brigada Mixta, 11, lloc desconegut.
Caixa núm.86	24-3-1938	Esteve Cot Rovira	?	Desaparegut des de gener de 1938, lloc desconegut.
Caixa núm.86	8-6-1938	Josep Icart Alsina	43	Mort a causa d'unes ferides de guerra a l'Hospital de Mataró.
Caixa nú.86	5-9-1938	Pere Ballar Ferreiro	?	Desaparegut. Brigada Mixta, 135, lloc desconegut.
Caixa núm.86	5-9-1938	Joan Dangla Julià	?	Mort, lloc desconegut. Consta que morí en defensa de la independència de la nostra terra.
Caixa núm.87	4-8-1939	Josep Diví Ginestà	?	Mort per ferida de guerra a l'Hospital Militar de presoners de guerra, Deusto (Bilbao).
Caixa núm.88	30-9-1939	Ramon Font Masferrer	?	Mort el 8-8-39 a l'Hospital Militar de Pedralbes, Clínica Militar núm. 5, procedent del front republicà.

Núm. Volum	Data del Registre	Nom i cognoms	Edat	Lloc i data
Caixa núm.88	17-4-1939	Josep Carreras Font	?	Mort a lloc desconegut. Regiment d'Infanteria de Flandes.
Caixa núm.89	12-2-1940	Miquel Güell Rectoret	?	Consta el certificat de la seva mort sense donar cap més explicació.
Caixa, núm. 90 i memòria de veïns		Llorenç Abril Sala	?	Brigada mixta, 24 divisió. Consta en un llistat com a difunt. La versió d'uns veïns i familiars ens diuen que va anar al front i va morir en un hospital a causa d'un tifus.
Lola Perajoan		Miquel Divi Rabassa	?	Mort al front de guerra republicà. Font familiar.
5-475	1939	Francesc Fuentes Aguilera	?	Primer consta com a desaparegut. Mort al front de l'Ebre 2-11-1938.

Comentaris i consideracions

Les dades que aportem són extretes de fonts primàries diferents. En primer lloc, tenim els inscrits al Jutjat Municipal; en segon lloc, els morts extrets de les Quintes, que no estaven inscrits al jutjat i, finalment, els de l'arxiu de correspondència de l'Ajuntament entre 1936 i 1940 que tampoc estaven inscrits al jutjat. Per aquesta raó, la primera columna ens dóna el número de referència del volum on estan inscrits, en el cas del jutjat, o de la quinta en el cas de les quintes o bé la caixa corresponent a la correspondència en qüestió. Hem revisat el llibre de defuncions del jutjat de Pau d'Argentona des de 1978 fins el 1985, perquè des del Centre d'Història Contemporània de Catalunya ens han aconsellat que era possible trobar algú que demostrés que havia mort un familiar durant la guerra civil i s'inscrivia entre aquestes dades. Aquesta qüestió ve donada per un reial decret del Govern a l'any 1978, en que concedia una indemnització als familiars directes. A Argentona no hi hem trobat ningú. Hem afegit un soldat mort M. Diví, que tal com indiquem

Can Gallart (MASMM)

Argentona i Mataró vista des de Burriac. Postal Güell (MASMM)

és de font familiar directa. Pere Abril Sala tenia un germà Llorenç Abril Sala, que també va morir al front. Aquesta informació és d'una persona que també va estar al front i recorda que van morir els dos germans. En la correspondència de l'Ajuntament consta que la família no en sap res i vol saber si ha mort. Hem decidit incloure'l ja que hi ha dos testimonis un escrit i l'altre viu que ens ho recorden. Per últim, hem trobat a l'arxiu de vídues la mort del soldat Francesc Fuentes Aguilera. Tot això ens fa pensar que és molt probable que hi hagués més morts dels que hem ressenyat en aquesta recerca.

També és possible que hi hagi algun error en la transcripció dels cognoms, ja que hem trobat que el mateix cognom està escrit de forma diferent en diferents fonts, en algun cas ja ho hem corregit. En la majoria dels casos, ens manquen les edats dels soldats morts, sobretot en les fonts de correspondència, són les que tenen menys dades referent al lloc, la data exacta de la mort o desaparició i l'edat. Hem contrastat tos els noms que hem pogut i hem verificat tot el que ens ha estat possible. Tot i així, ja ho hem dit, pensem que hi pot haver algun error.

A l'arxiu de correspondència hem observat que entre 1938 i el 1940 són nombroses les cartes dels familiars adreçades a l'Ajuntament demanant informes dels nois que havien anat a la guerra i no se'n sabia res des de feia molt de temps. En alguns casos són reiteratives, al cap d'un mes tornen a fer la demanda perquè no han tingut resposta. En algunes es pot copsar el patiment, fins i tot l'angoixa de saber on està el marit o bé el fill, el germà... Algunes cartes són contestades informant-los que el soldat està greument ferit a un hospital militar lluny de Catalunya i, per tant, es fa difícil el trasllat. En aquests casos, que en són diversos, ens preguntem, si es farà constar la seva mort a la seva família, en cas que acabi morint. Sabem que en algunes ocasions això fou possible, així ho hem constatat, però tenim la recança que no hagués estat del tot factible de manera general. Tampoc sabem l'existència d'algun soldat mort o desaparegut que fos enterrat en alguna fossa comuna dels diversos camps de batalla i no hagués estat informada la família. La complexitat de la recerca és fa evident durant la consulta de documents i en el transcurs del treball.

El 1939 i 1940 sembla que s'estengué una febre d'incertesa, d'opressió i angúnia a la majoria de cases de la població d'Argentona. Són nombroses les famílies que no saben on han anat a parar els seus familiars. El malestar de la població és bastant general. A poc a poc, van descobrint que molts no són morts ni desapareguts, alguns són a l'exili, altres

a camps de presoners, altres a camps de treball i altres pendents de judici. La repressió franquista havia començat.

Afegirem en aquest llistat, uns noms que estan inscrits com a veïns d'Argentona al banc de dades al Centre d'Història Contemporània de Catalunya, però dels quals no tenim constància en les fonts consultades.

Albert Gual i Teodor, 31 anys, morí al front de Catalunya, a Ponts el 25-12-1938, com a conseqüència d'un bombardeig de l'aviació franquista sobre Ponts (Noguera), el dia 25 de desembre a la una del mig dia. La mort la certifiquen els caps dels serveis mèdics de l'Hospital Militar de l'XI Cos de l'Exèrcit republicà, amb base a Sanaüja (Segarra), on havia estat traslladat el cos sense vida, juntament amb altres víctimes civils i militars.

Emilio del Barrio i Pascual, 15 anys, natural de Madrid, refugiat a Argentona, morí a causa de l'atropellament d'un cotxe que li provocà una fractura de la base del crani de la que no se'n sortí, a l'Hospital Clínic de Barcelona, el dia 16-2-1938.

Antoni Calvet i Casavella, 58 anys, finat el 24-12-1936, a causa de mort violenta a Montcada i Reixac, enterrat al cementiri d'aquesta localitat. Segons el llibre de Solé Sabaté; Villarroya, (1985, 316-317), Sembla que estava amagat, segons el sumari, al c./ Aribau, 7-9, domicili d'un tal Viver, és possible que es refereixi el baró de Viver? En realitat el baró de Viver es deia Darius Romeu.

Anton Masuet i Chabergo, 27 anys, natural de la Roca del Vallés però que vivia a Sant Agnès de Malanyanes. Morí en acció de guerra a l'Hospital Militar d'Arbeca.

Hem buscat aquests noms, especialment els d'Albert Gual i Antoni Calvet en el padró municipal de l'any 1931 i el de l'any 1936, a fi de comprovar si realment eren veïns d'Argentona i no els hem trobat. Tot i així, sí que hi hem localitzat un tal Joaquim Calvet i Casabella, i això ens fa pensar que podia ser d'Argentona. El cognom Gual també és possible que ho sigui, però en història hem de contrastar i en aquest cas tenim dubtes. El que sí que consta com a veí d'Argentona en el padró és Anton Masuet. Tot i els dubtes, els fem constar ja que són resultat d'una recerca específica.[2]

És obvi que la complexitat de la recerca, tant pel tractament de les fonts com pels resultats obtinguts, ens mostra el grau de dificultat existent a l'hora de fer una valoració quantitativa. Tanmateix, les dades que hem obtingut ens facilitaran el camí per ampliar-les més endavant.

De soldats morts al front de guerra n'hem comptat **38**, s'hi afegim Albert Gual, Albert Calvet i Anton Masuet en sumarem **41 soldats veïns d'Argentona**. La d'Emili del Barrio es pot considerar una mort de guerra a la reraguarda republicana, ja que fou un accident. Com a víctimes de guerra també hi podríem afegir les morts violentes de veïns d'Argentona, que en aquest cas, tal i com hem comptabilitzat, sumen cinc persones, més l'E. Del Barrio, serien un **total 47 víctimes de guerra**. No tenim en compte els morts per malaltia, però cal considerar que en molts casos ho eren per manca d'assistència, manca d'aliments i per les condicions de precarietat de les mateixes circumstàncies de la guerra a la reraguarda. Tampoc no comptem els empresonats, els exiliats, els ferits i mutilats o els desterrats, tots ells encara que no siguin morts, també són víctimes de la guerra.

Si tenim en compte que la població d'Argentona el 1936 és de 2.683 habitants, fou d'un 1,7% de població, el balanç total de defuncions de víctimes de la Guerra Civil a Argentona. Segons el fons de recerca del Centre d'Història Contemporània de Catalunya dirigit per Jordi Oliva, l'índex mitjà de morts de poblacions de Catalunya està entre l'1 i al 1,49% i l'índex alt es troba entre el 1,5 i el 1,89.[3] Per tant, si comparem l'índex de morts d'Argentona podem observar que es troba entre les poblacions catalogades d'índex alt. Els estudis a nivell de Catalunya ens indiquen que hi va haver 40.000 morts en combat, dels quals 38.500 eren republicans i 1.500 franquistes.

La majoria de morts d'aquest període requeia a la població activa masculina, la qual cosa va implicar que es retardessin els casaments. Aquest dèficit va incidir en la disminució de la natalitat, i sumant la mortalitat existent, condicionarà l'estructura de la població activa en les dècades següents.

L'acabament de la guerra a Argentona fou a la tarda del 27 de gener de 1939. Aquest fet fou celebrat per la majoria de la població. Tothom tenia ganes que acabés. Però per aquelles persones que havien estat compromeses amb la República fou un trauma molt gran, el qual els va empènyer a exili: dirigents de partits polítics d'esquerra, dirigents sindicals i soldats combatents al front republicà que havien tingut algun càrrec. Tots sabien la violència que s'havia exercit en altres poblacions foranes, per tant els que van poder, van marxar, altres es van haver de quedar. Entre els que van marxar a l'exili, alguns d'ells van trobar la mort pel camí, amb els bombardeigs de l'aviació franquista, altres en els camps de concentració francesos, la majoria

2. La recerca dels noms al padró municipal els va fer l'arxivera, perquè legalment no es pot consultar el padró d'habitants.

3. Jordi Oliva, *Miscel·lània d'homenatge a Josep Banet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Motserrat, 1991, p. 569.

van patir el més gran anonimat, mai més es va saber res del seu destí. Però també molts dels que es van quedar van haver de patir la persecució i la repressió franquista.

Referent al tema de la repressió no volem deixar de banda les morts executades per la repressió, tot i que ja estan documentades en diverses publicacions de llibres a nivell de la repressió a la comarca del Maresme i de Catalunya i al llibre sobre la Guerra Civil a Argentona, tots ells ressenyats a la bibliografia d'aquest treball.

Josep Fernández Giol, de 33 anys, casat, fuster, sentenciat al jutjat militar núm.10 i afusellat al Camp de la Bota de Barcelona, el dia 8-7-1939.

Josep Lladó i Ros, de 35 anys, solter, industrial, sentenciat al jutjat militar núm. 19, i afusellat al Camp de la Bota de Barcelona, el dia 1-8-1939.

Joaquim Villarroya i Bayo, de 46 anys, casat, jornaler, sentenciat al jutjat militar de l'auditoria de guerra de Girona, i afusellat al Camp de la Bota de Barcelona, el dia 1-4-1940.

Joan Casolà i Ferrer, de 43 anys, ferrer, sentenciat al jutjat militar núm. 9, i afusellat al Camp de la Bota de Barcelona, el dia 13-4-1940.

Ramon Flordelis i Conte, de 39 anys, casat, xofer, sentenciat a la auditoria de guerra de Girona i afusellat al Camp de la Bota de Barcelona, el dia 1-7-1940.

També sabem de la mort de **Miquel Ortega i Blázquez**, de 28 anys, casat, picapedrer, mort a la presó Model de Barcelona en estranyes circumstàncies, el dia 31-1-1945. Aquesta informació ens l'ha facilitada l'Associació d'Expressos Polítics. No està del tot contrastada amb la del padró municipal.

Sabem per memòria oral de veïns i familiars que **Salvador Coll i Julià** va morir en estranyes circumstàncies quan era camí de l'exili. També sabem que **Ernest Viñals Font** va morir a la presó, a partir de l'arxiu municipal, correspondència de 1940.

A partir del llibre de defuncions del Jutjat de Pau d'Argentona, sabem que **Salvador Illa i Nogueras**, morí el dia 25-3-1943 en acció de guerra a Rússia. Està enterrat al cementiri espanyol d'Sluk, fila 1, núm. 6. Expedient de l'exèrcit, Divisió Espanyola a Rússia. Aquesta víctima és de les que va marxar a la *División Azul*. Aquesta Divisió la va enviar Franco com a suport al nazisme europeu. Es va dir que era de voluntaris, però en la seva majoria estava composta per nois que eren presoners i altres que van ser durament pressionats per allistar-s'hi. La propaganda oficial predicava la lluita contra els comunistes.

Per últim, **Joaquim Gastón i Sanvicente**, que consta en el volum 20 de defuncions del Jutjat de Pau, en el qual hi ha una nota que ens indica que està pendent de sumari núm.101. Hem tingut la notícia que fou assassinat a la masia del doctor Bartrina, situada al veïnat del Cros, durant les festes de Sant Miquel. Segons Xavier Tébar i José F. Mota, que estan investigant aquest cas, J. Gastón era un doble espia, a qui perseguien uns falangistes, fins que el van trobar en aquesta finca i el van matar a cops de culata. No li van disparar cap tret perquè sentien soroll de música i no volien alarmar la gent que estava celebrant la festa major de Sant Miquel, patró del veïnat del Cros.

Tal com hem manifestat al començament d'aquesta recerca, ens agradaria que el tema de la repressió franquista fos la base d'un altre treball més aprofundit i més extens en matèria de la repressió general de l'època franquista a Argentona. Per aquest motiu no hem inclòs el morts durant la postguerra com a morts de la guerra civil, malgrat considerar que en són una conseqüència directa. Tot i que ja s'han publicat articles i monografies de recerca a la revista fonts del Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, pensem que l'estudi en profunditat encara està per fer.

A Catalunya, la repressió franquista exercida pels vencedors va ser especialment dura entre 1939 i 1944. Tots els acusats eren inclosos en el grup de persones definides com a *rojos-saparatistas*. Era tan perillós ser acusat de comunista com de catalanista d'esquerres. A Catalunya la repressió fou doble, per una part es va perseguir la gent compromesa amb la República i la Generalitat de Catalunya i, per l'altra, la gent que defensava la llengua i la cultura del nostre país des de diverses institucions molt compromeses. En primer lloc, la repressió fou presentada com un càstig contra els autors dels assassinats comesos en la revolta dels fets d'octubre de 1934 i entre 1936-1938. En realitat, va ser castigada qualsevol persona que hagués tingut un tipus d'activitat política favorable als vençuts.

Per últim voldríem esperonar als estudiosos a seguir treballant en la recerca de morts de la Guerra Civil i la repressió a les poblacions de la comarca del Maresme.

Entrada a Argentona pel Sant Crist. (Arxiu Josep M. Roqué)

Fonts Primàries:

Arxiu del Jutjat de Pau d'Argentona. Llibre de defuncions entre el juliol de 1936 al desembre de 1955.

Arxiu Municipal d'Argentona. Actes de defuncions entre el juliol de 1936 al desembre de 1955. Els arxius de les lleves des dels anys 1936 a les de 1942. Correspondència des de 1936 a 1940 i l'arxiu de Mutilats de Guerra i Pensions 1939.

Biblioteca Caixa d'Estalvis Laietana d'Argentona. Consulta de llibres.

Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Banc de dades de morts i desapareguts durant la Guerra Civil a Catalunya.

Arxivo Histórico Nacional. Madrid. Fons Causa General de la província de Barcelona. Caixa 1595- expedient núm. 7, Argentona.

Bibliografia

COLOMER I ROVIRA, Margarida, *Guerra Civil i Revolució a Argentona (1936-1939)*. Ed. L'Aixernador, 1990. Argentona.

GARRIGA I ANDREU, Joan (coordinador), *Història i Memòria al Vallès Oriental*. Ed. Premsa d'Osona, S.A. 2010.

SOLÉ I SABATÉ, Josep M. i VILLARROYA I FONT, Joan, *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1945)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.

SOLÉ I SABATÉ, Josep M. i VILLARROYA I FONT, Joan, *La repressió a la reraguarda de Catalunya. 1936. 1939*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

SANABRIE SANROMÀ. Pbro. José, *Martirologio de la Iglesia en la Diócesis de Barcelona, durante la persecusión religiosa. 1936-1939*, Barcelona: Ed. Libreria Religiosa, 1943.

MAS I GIBERT, Xavier. *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar 1936-1943*, Premi Iluro 2001, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana de Mataró, 2002.

OLIVA, Jordi i altres. *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona: Ed. Abadia de Montserrat, 1991.